

ЗАВМЧАЈ

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

Број 20.

У НОВОМЕ САДУ 14. МАЈА 1878.

Год. I.

Наталија.

НОВЕЛА КОСТЕ РИСТИЋА.

(Наставак.)

— Шта се под тим речма разуме, рече, то јест, шта други држе, ставио сам у речи: душеван мир; спокојство. Живот после смрти створио је просто страх од саме смрти. Човек не може да се реши, да призна, да ће му заиста кад год бити краја, те хоће да живи и даље, и после оних граница, које му је определила мајка природа. Ја сам то као несмисао прекужио већ давно.

— Морам ти рећи, да би ме изненадио другчији одговор; таквом сам се надао од тебе. Али ми реци то, како можеш тако хладно пресуђивати?

— Рекао сам ти, да сам у прелазном стању. Ни стари, ни нови идеали немају над-а-мном потпуне власти, те могу још расуђивати по здравоме разуму. Другим речма, моја љубав к Наталији достигла је већ ону висину, до које се подигло било моје убеђење о калуђерству. Сад су обе те идеалне слике на једноме степену и држе се у равнотежи, зато и могу да пресуђујем сасвим хладнокрвно. Одржи ли једна или друга мејдан, престаје и мирно посматрање и ја ћу се онда са свим одати упливу тога идеала, т. ј. радићу све, на што ме наводи.

— Заиста, чудан положај!

— Ту нема никаква несмисла! Уверавам те, да то има са свим свој психолошки темељ. Зар се противности не додирују? Ти знаш, да је кругу на оном истом месту и свршетак, где му је и почетак; које ћеш место да избереш за почетак, зависи просто од твоје воље, и сасвим је свеједно.

— Не поричем то ни најмање и не противљујем се, да променеш своје назоре.

— Видићу. Сумирао сам све могућности и дошао сам до тога резултата, да су у мене противне снаге сасвим једнаке. Са своје стране нећу ни једној да притечем у помоћ. Ићићу, као и до сад, на предавање, читаћу пажљиво филозофска дела а у једно ћу одлазити сваки дан Наталији и с њоме се разговарати о свачем, што она усхте. Сад . . . шта време донесе собом! Нека се боре те противне снаге у мени, ако сам им завредио.

Шта сам му знао рећи на то. Слегао сам раменима и позвао га, да се мало прођемо. Он погледа на сахат, беше већ девет.

— Данас је доцне, да идем Наталији, рече затим, али не жалим, бар сам сад на чисто

са својим планом. Ако хоћеш, можемо Стевану, на чашу пива.

— Хајдмо, и тако нисам био већ одавно код њега.

Тај Стеван био је гостионичар, Србин из Босне и настањен у Петрограду већ много година. Срби, који су се бавили у Петрограду познаваху га сви и обично су њему одлазили на ручак. И ја сам му одлазио, док сам био још цивилиста.

Гостионица му беше на Невскоме Проспекту, али не одговараше ни најмање тој дивној улици, ма да јој наслов беше импозантан и дугачак: „Новая открыта греческая кухмистерская Данія.“ Већ улазак јој беше подазрив, морало се силазити са улице неколико басемака доле, као у подрум какав; прозори, кроз које улазаше светлост, беху већ са свим слепи од тешке нечистоте. Унутрашњост беше баш достојна спољашности: сниске и мрачне собе, пуне дима и задаха, са греде висиле по гдекоја лампа, а њихов плашљиви зрак и не смеде да се разигра, да не би прашина и паучина и сувише упала у очи. Одмах код врата стајаше велика тезга, „буфет“, и на њојзи разне ђаконије, као: земичке са маслом и шунком, суве рибе, сир и начет телећи черег. За тезгом, у великом орману беху понамештене многе грдне боце, у којима беше славне „вотке“.

Кад сам ушао у стеванову — презиме му нисам никад знао — „кухмистерску“ и кад смо мало подигли хуку буку, лупајући снежним ципелама о тле, изиђе нам на сусрет Стеван главом. Стеван је човек омален и увек мало бунован, дуги брци беху му свагда мокри а очи онако поспане, глас му беше некако сипљав, кречао је, кад је говорио, али је био иначе ваљан и на свом месту.

— Добро вече Стеване! рекох му, кад смо му дошли близу.

— А где тебе! Но и ти си редак гост, где ћу то брже боље да запишем?

— Немој ми много спомињати записивање, буди задовољан, што у том погледу немаш са мном никаква посла.

— Хе, хе, насмеја се Стеван и провуче брке кроз прсте. Хоћете ли шта јести или само пити?

— Дај нам мало хладне телетине и боцу пива, рече Мита, али дед мало брже, јер смо и гладни и жедни.

Стеван оде, да донесе што је нужно, а ми скинемо горње капуте и седнемо за сто. На скоро се врати Стеван, носећи јела и пића.

— Хајде с нама у друштво, рекох му, кад нас је гледао.

— Жао ми је, али не могу, одговори Стеван, идем једном Грку, имам посла с њиме. Ако бисте ожеднили још већма, ено сам положио на онај сточић неколико боца. И Стеван покаже палцем преко рамена на мали сточић у ћошку.

— Ти имаш осетљиво срце и знаш за људске јаде, па гледиш да их утишаш, у колико лежи у твојим slabим силама, рекох му патетично а он се само насмеја, климну главом и оде у своју собу.

Кад смо остали сами, налијем чаше пивом и подигнем своју.

— У сретну победу новог идеала! рекох му и пружим му чашу на сусрет.

Мита се само насмеши, узе своју чашу, куцне се са мном и обојица испразнимо своју до дна.

— Сувише му рано наздрављаш, приметим затим Мита, чисто ми се не допада.

— Ха, ха! Уверен сам потпуно да ћу он одржати мејдан.

— То се не зна.

— То се зна. Он га мора одржати, већ само зато, што је нов и што је силан. Ја ти кажем, према тој тежњи морају све по срути.

— То би жалост била, да на свету нема дивнијих идеала и тежња.

— Има их, али та је најсилнија, јер јесте истоветна са човечијом нарави. Покажи ми човека, који је другог кроја, него што садањи људи, и ја сам готов, да прогласим другу тежњу за најсилнију, чим схватим нарав тога човека. Док свет постоји овакав као што је, остаје љубавна тежња, или племенитије, љубавни идеал, најсилнији, јер најприроднији. Противности, које леже нарави мушкога и женске, проузрокују бату силну тежњу, која лџ за тим иде, да спојити оно, што је са свим противно, поларно.

— Умео бих ти навести многе примере, где се човек одрекао љубави или баш где није ни било те — тежње, као што ти кажеш.

— Не бих рекао! Ја ти велим, без љубавне гарнитуре није се догодило ништа, ни бар без њезине противности, без мржње.

Тако смо се разговарали доста дуго. Мита је бранио и правдао своје поступање, а ја сам га нападао, јер нисам хтео, да окоре у њему калуђерска тежња. Кад смо се растали, било је близу дванаестом часу.

Корачајући дома, нисам се могао одмах утишати, ма да ми је снег доста сметао, и моме безбрижном мишлењу и корачању. Уверен сам, да Мита само зато брани своје поступање, што осећа, да ће љубав у њему отети маха, те се, из урођене опозиције, одупире њезином упливу. Он се заиста боји љубави и неће смети погледати Наталији у очи, држећи, да ће га то девојче одмах провидети и погодити му најнежнију тајну. Не знам само, зашто се боји љубави! Ја се ње нисам никад плашио, шта више, ако није наишла на мене, потражио сам је сам. Што је та љубав баш тако страшна! Да је дефинијем: Љубав је неко пријатно осећање, које подмет — субјект — тако везује за неки извештан предмет — објект —, да би подмет био веома ожалашћен, кад би изгубио свој предмет. То је љубав, чини ми се, у опште. Љубав је разна, а најсилнија је између човека и жене, јер јој је темељ: природан нагон. Наравно, да може да набуја и до страсти, до болести, тим пре, кад подмет не дође до свог предмета, било сад, што му се не да, или што га предмет не мари.

Сирома Мита! Видим, да ће скоро подлећи тој борби. Али зашто сирома, зар он неће напустити своје досадање назоре, зар неће бити опет поклоњен човечанству? Нека, нека подлегне! Та и он мора искусити љубавни залогај; њему ће тешко пасти, јер не долази до њега у своје доба. — Ја сам тога мишлења, да је одоцњена љубав више казна, него уживање.

Једног дана — било је већ у половини децембра — добијем писамце из вароши. Радонало га отворим, да видим ко ми пише; писмо беше од Мите. Кори ме, што му већ главна нисам био и зове ме, да му дођем, јер је болестан па не може да излази, а имао ми нешто да ми каже.

Имао сам и ја, да му саопштим нову мишљу, која тек зре од неколико дана у мени, али ипак за то нисам му могао отићи тога дана, него сутра дан узнем одпуст и одем управљеном.

Лежао је у кревету и поздравио ме са свим уморним смешењем.

— Чекао сам те још јуче, рече ми слаобим гласом и пружи ми руку, али ништа не чини; седи!

— Шта ти је? запитам га брижљиво, јер је збиља изгледао рђаво, у лицу жуто, образи упали, очи тавне.

— Слаб сам, иначе ми није ништа. Уморен сам од тешког рада и непрестаног размишљања.

— Мени се чини да си у огромној борби; ти се противљујеш ономе, што хоће да овлада тобом.

— Погодио си. Љубав к Наталији отела је у мени сасвим маха. Противљујем јој се јер не могу да сносим тај положај; осећам, да сам побеђен и сам са својом старом идејом заједно, па то ме чисто вређа.

— Ти су чудан светац! А шта вели Наталија?

— Не знам ти рећи. Она је увек блага на спрам мене; пажљиво слуша моје речи али не примећујем на њојзи иначе никакву промену. Мене убија, што је равнодушна.

— Већ видим, да си јако напредовао. Није ти више доста, да само ти љубиш, ти би хтео, да и она љуби, и то никог другог, до тебе.

— Не тајим, да би ми то била најтоплија жеља, рече Мита и уздахне.

— Јеси ли још богослов? запитам га даље.

— Јесам, и никако да се решим, да напустим своју струку. Е, да знам . . . .

Није довршио, што је започео, али сам додао у себи крај: да зна, да ли га љуби Наталија!

— Па шта би било, рекох му мирно, кад би отишли њојзи?

Очи му севнуше: Не иде, рече, не бих могао ни сићи, а камо ли отићи њојзи.

— Ја бих ипак отишао њима, јер . . . . али нисам ти још ни казао своју намеру, хоћу да напустим војну службу и да се вратим у Беч.

Мита разрогачи очи и подиже се са постеље.

— Да, да, продужим, то ми је одсудна намера. Досадило ми се већ то вечито слушање. Хоћу опет да сам човек слободан и независан, нећу више да дајем другоме рачуна о своме деловању.

— А кад ти је то пало на памет? запита ме, после подужег ћутања.

— Има већ неколико дана, од кад мислим на то. План ми је таман сазрео и сутра пишем кући. За десет дана могу добити одговора и путна трошка, па онда с богом и солдацијо и Петрограде и Русијо! Иди молим те, та ко ће пити једнако чаја и кваса?! Па онда то вечито салутирање!

— Па што си онда и долазио?

— Такво сам питање стављао често и самом себи, али нисам добио никад повољна одговора.

— Шта ћу онда ја да радим, рече Мита ожалашћеним гласом, навикао сам се на тебе, с киме ћу онда говорити о њојзи!

— Шта ћеш да радиш? рекох му и насмејах се нехотице. Обеси богословију о клин, узми себи какав паметнији предмет, сврши га, узми затим Наталију за жену, па дођи

кући, у наш завичај. Бадава Мито, тамо се лепше живи!

— То чини, што смо тамо одрасли. Али како ти то лепо склопи, ха, ха! лако је рећи, али дед учини.

— Какву корист имаш само од тог твог вечитог размишљања, у њега утрошиш своју најбогатију снагу. Ти немаш активне енергије. Реши се, или калуђер или човек!

— Реши се! Као да то код мене иде тако лако, као код тебе. Ти си мој контраст.

— Можда је код мене несталност и превртљивост, што ти у први мах изгледа као енергија.

— Та енергија је на сваки начин, кад си кадар, да се решиш и да одмах и извршиш. Шта те сад наводи на те кораке, не знам, а и споредно ми је. (Наставиће се.)

ФРОМОН МЛАЂИ И РИСЛЕР СТАРИЈИ.

НАПИСАО АЛФОНС ДОДЕ.

ДРУГА КЊИГА.

(Наставак.)

Клара се неје чудила томе, што јој муж изостаје од куће. Још од оца знала је она за тај трговачки живот, за ту журбу, да се набави што више посла. Живећи већином без мужа, вршила је она своју дужност као мати и газдарица, радила је све послове и шетала се, кад је томе време било, са својим малим дететом. Па кад се вратила дома била је сва раздрагана и сретна, што јој девојчица тако лепо успева, што се тако слатко осмешкује на њу.

Та материнска срећа огледала се у дубљини њезиних озбиљних очију.

И Сидонија је излазила често, много пута пред вече, када су жоржева кола кући долазила, мораде се прибити уз зид лепо обучена госпођа Рислерка, која се враћала у тај мах из своје шетње по Паризу. Булвар, излози, куповање различитих ствари задржали су је, те је касно у вече долазила кући. На степенима сретала би се с Ђорђем. Ту би се хладно поздравила, а Ђорђе би тада брзо полетео у свој стан, да се склони, па би грлио и љубио своје детешце, само да разгони немир, који га је био изненада спопао.

Сидонија се чинила, као да се ничега више не сећа, као да презире ту слабу и страшљиву душу. А друго њу су мучиле са свим друге бриге.

Међу прозорима црвене дворане сместио је муж јој гласовир.

Дуго је премишљала шта да започне

Најпосле науми, да учи певати, и то два пута на недељу.

Учитељка јој је била госпођа Добзонва, сетна невесела, лепушката плавојка, која је долазила од дванаест до једнога сахата. Прозори били су тада обично отворени. У тишини пространих дворашта на околу јечало је оно дуго отегнуто по десет пута из нова започињано а . . . а . . . а . . . и о . . . о . . . о . . . као да се творница прометнула у већу девојачку школу.

И заиста то је била ученица, неискусна немирне душе, која препуна непризнане чежње, још је имала много да научи, да постане правом женом.

Само што је њена тежња за славом увек тражила спољашност, држала се увек површине ствари.

— Клара Фромонтова уме ударати гласовир, ја ћу певати. . . За њу веле да је елангантна, да се влада по типару. И ја ћу гледати, да то радим.

Не мислећи ни часка на то, да што учи, проводила је живот обилазећи дућане и разговарајући се с трговцима, питајући

— Шта ће се носити ове зиме?

Њезина памет врзла се непрекидно око лепих излога.

Од лажнога бисера, што је тако дуго рукама пребирала, нешто јој се ипак за прсте прилепило, нешто од сјаја, што не пробија дубоко. И она сама била је сва сјајни лажни бисер, а Клара Фромонтова прави бисер, нехвалисава сјаја. Ко их је посматрао, одмах је морао опазити и разлику међу њима. Свак је видео, да је једна од њих прави драги камен, који је растао и развијао се на обиљу природних сила, док се неје развио као драгоцен накит. Друга је прави париски посао, искићен сјајним шљокама, посао као што га израђује велики златар — Париз, посао, одког ништа не може бити.

Највише је Сидонија завидила Клари, што је имала дете као лутку лепо одевену. Она неје помишљала, да ту има других дужности, да се ту мора трпети, брига водити, бдити. Не! Дете је за њу било само за то на свету, да се може шетати. . . . Ала је то лепо гледати, кад се деца у лепим повојима носе за младим матерама по улицама!

Сидонију су у шетњу пратили родитељи јој и муж. Радије је излазила сама. Честити Рислер имао је смешан начин, да покаже своју љубав. Он се са женом својом играо као са каквом лутком. Штипкао је за образе, за брадицу, узвикивао би од драгости: ух, ух, ух! или би је гледао раздраганим погледима, као какав верни и захвални пас. Она се стидела те дедачке љубави, која је од ње правила играчку. Родитељи пак њезини несу приличили за друштво, у ком се она кретала. Одмах после свадбе узме она за њих под кирију кућицу у Монстружу и тако их скине с врата. То је учинило крај честим навалама г. Шеба у дугом капуту, дугим походима госпође Шебове, која је сада од како је почела боље живити, постала права беспосличарка, која све редом оговара.

Сидонија би радо уклонила била и Делобелове, али Маре је важно место за старога глумца, јер ту су наблизу булварска позоришта. Па онда Дезире не да се потиснути с места. Цела околина ту, за њу је пуна дражести. Тужно двориште, зими већ од четири сахата мрачно, било је за њу као познати пријатељ, а ако је тамо пробио по који зрачак сунчани, чинило јој се, као да се то ње тиче. Тако је не могаше Сидонија уклонити, али је за то неје ни полазила више.

Живот њезин био би у опште пуст и жалостан, да не беше Кларе Фромонтове, која се постарала за измену.

Али то је њу баш и једило.

Она је мислила:

— Зар да све примам само од ње!

Па кад за време ручка донесу одоздо из првога спрата улазницу за пањегу, или позив на забаву, она је, облачећи се, увек само на то мислила, како ће Клару у друштву надкрилити.

Али томе је ретко кад било прилике. Клара је све више и више водила бригу о својем детету. Међу тим деда Гардиноа, кад год би дошао у Париз, ни један пут неје пропустио, да обе породице не позове к себи у госте. Да би се могао развеселити, морао је потражити малу Сидонију, која се неје бојала од његове крупне шале. Он би их све редом позивао на ручак код Филипа, у своју најмилију гостионицу, где је познавао госу и послуживаче и где је силне новце потрошио. Одатле су после ишли у комичну оперу, или у позориште „Пале роајал“, наравно увек у ложу.

У позоришту би се деда Гардиноа смејао на глас, разговарао би се с радницима поверљиво, као са послуживачима код Филипа, тражио на сав глас клупицу под ноге за женске, а излазећи из позоришта хтео је да први дође до свога огртача, као да је у позоришту он једини сељак, који је три милиона стекао.

За све те забаве Клара се облачила са свим просто, али Сидонија је седела с преда накинђурена, накинђурена, па се од срца смејала причама, које је причао деда Гардиноа, пресретна, што је из другога, а може бити из трећега спрата сишла амо у ложу доле, искићену великим огледалима, где кадива тако лепо пристаје њезиним светлим рукавицама, дурбину од слонове кости и лепој лепези. Обичан сјај јавних места, црвени и златни накити по дворанама, били су за њу прави раскош. То беше за њу место, као за прављени цвет по моди искићени цреп.

Једно вече, кад се давао неки радо гледани комад у „Пале роајал-у“, било је много лепих и ружних женских, женских с малим шеширићима и грдним лепезама. Међу тим женским сав свет опази Сидонију, њезино одело, њезин поглед. Свима падне у очи начин како се смеје. Сва стакла управе се на један пут на ложу, у којој је она седела.

Клару то збуни. Са свим тихо промене она место са својим мужем, који је то вече, на несрећу, у њиховом друштву био.

Млади, елегантни Жорж и Сидонија као да су створени једно за друго. Рислер, мيران и разуман, био је таман прилика за Клару Фромонтову, која је као каква честита жена на играци под образинама, хтела остати непозната у свом оделу тамне боје.

Излазећи из позоришта пружи сваки својој сусеткињи руку. Нека радилица, говорећи нешто Сидонији, рече о Жоржу: „Ваш муж“... и она се сва зажари од радости.

Ваш муж!

Та једна једина реч са свим је залуди,

М. ДЕСПОТОВИЋУ

ЂЕНЕРАЛУ СРПСКОМ.

(Сонет).

Шта је слобода ти добро схвати,

Да ј' лепо дарак вишњег бога,

Својина да је чојка свакога

И сваког људског напретка мати.

Па кад се Србин оружја лати

Да стресе везе ига ропскога, —

И ти си мача исук'о свога

Како ћеш војсци на чело стати.

пробуди у њезином срцу читав рој злих мисли. Пролазећи ходницима, кроз фоаје, посматрала је пред собом Рислера и „Мадам Шорш.“ Кларина елеганција чисто се губила уз тешки, неспретни ход рислеров. „Како ли сам ја ружна кад сам уз тог човека,“ мислила је у себи... А срце јој је заиграло, кад је помислила како би она била сретна са Жоржем Фромонтом, чија је рука сада у њезиној дрхтао.

Када су Жорж и Клара сели у плаве кочије, паде јој први пут на памет, да је та жена отела њено место и да је са свим у реду а и право, да она то место натраг о-своји.

(Наставиће се)

Ал' завист људска не мога глати

Јуначка дела твоја, витеже,

Те те на вери у затвор спрати.

Но вишњи творац не хтеде дати

Да ропски ланац дуго те стеже, —

Јер правда мора тријумфовати!

У Ст. Бановцима 1878.

Д. Прерадовић-Бурђенац.

Крај стуба слободе.

(Наставак.)

„Револуција је за време страшне владавине била као оно побеснели коњ, кад у дивљим скоковима трчи у провалију. Провалија је била ужас, који тад владаше. Туд је текла крвава река.“

Одбор за благостање дао је налог државном тужиоцу, да пре свега пожури парницу Марије Антоанете. Говори се, да је и то један узрок био, због којег се Дантон повукао од јавних послова. Кажу, да се није хтео да окаља краљичином крви. Марија Антоанета у то доба није већ више била опасна по француску републику. И сама се у тамници неко време надала, да ће је после мужевљеве погибије с децом њезином пустити на слободу иза граница француских. Краљевска странка и остаци те странке не беху више опасни револуцији, јер је ова међутим дохватила својим валима и саме жирондисте и спремала се, да их поклопи и закопа. Није бојазан од краљевства, већ мр-

жња беше, која је жедна била крви од краљевске породице. Где пак престаје нужда проливања крви, ту настаје крута суровост. Револуција је почела да свирепствује. Заборавило се, да ни у најбурнијим часовима не треба угушити нежније осећаје. Брутус је своје синове смрти наменуо, али је крај тога за њима сузе пролио.

Марија Антоанета се достојанствено понашала при суђењу и погинула је као краљица. Оно јутро, кад се пробудила, да пође на губилиште, обукла се брижљивије но и наче. После смрти мужевљеве носила је црно као удовица, у знак туговања свога. Тога дана пак обукла се у бело у знак, да невинно губи главу и да се радује небесном животу. Белом марамом око врата покрила је своја плећа, а белом капом своју косу. Само је црна трака на капи опомињала свет на њезину тугу, њу саму на удовање јој, а народ на жртву своју.

Било је то у октобру. Хладан јесењи дан. Магла се спустила над реком Сеном, а кроз ту маглу допирали су сунчани зраци на кровове париских палата. У једанајст сахата уђоше жандари и целати у дворану осуђенице. Краљица загрли тамничеву ћерку, одсече сама себи косу, мирно допусти, да јој руке вежу, пак онда пође сигурним кораком из тамнице. Није се на њојзи приметила ни женска слабост, нити малаксалост срца, нити блеђаност на лицу јој. Нарав је њезина слушала одлучну јој вољу и одржала је, да умре као краљица.

*

Кад је са степенa на двориште изишла, примети кола за осуђенике, којима је жандари поведоше. Она застаде, као да се хтеде натраг поврнути, и задиви се и згрози. Држала је, да ће народ крај све мржње позити на пристојност, па је, као оно краља, у затворених коли на губилиште повести. Кад виде, да нема куд, приклони она главу у знак, да се предаје судбини и попе се на кола.

Спровод се крену, а светиња у наоколо викаше: Да живи република! Места за Аустријанку! Места за удовицу Капетову! Доле с тиранијом! Краљица, којој су руке везане биле, не могаше се довољно бранити од трупцања на коли. Тешком је муком настојавала, да се одржи у равнотежи и да јој цело држање достојанствено буде. „Не седиш сада на твоји душеци од Тријанона!“ викаху јој злуради луди. Светиња је понижавала подвицима смејом и сваким могућим начином. Краљица је бледила и руменила. Очи јој беху црвене и набрекле, али сухе. Са веће несреће нестало јој суза. Кад кад је само зуби угризла доњу усну, као оно, кад когод хоће да непусти од себе јаука са голема бола свога.

Спровод је пролазио и кроз тишије париске улице, где је свет ћутао и озбиљно се понашао. Знак беше то, да у том крају и ако не беше сажалења за краљицу, оно владаше упрепашћење са наступелих страшних дана. То је умирило и прибрало краљицу после оних поруга, којима је у први мах светиња обасу.

*

Кад је доспела на револуционо место, Марија Антоанета погледи на своју некадању палату, на то омражено и опет драго поприште своје величине и пада. У самртном часу прође мимо душе јој сва прошлост ње-

зина и са тог сећања проли она сузе низ образе. После једног тренутка стигла је на подножје гилотине. Свећеник и целат помогоше јој, да се сиђе. Величанствено се пењала нуз степенe на губилиште. На губилишту нехотице очепи целата. Овај јаукну. „Опростите ми“ рече му она гласом, којим би некад на двору своме говорила. Тада клече на један тренутак и на колени полугласно прочита молитву. За тим устаде, погледи на куле од танпла па рече: „Још једном збогом, децо моја, ја идем к вашем оцу.“ Лице јој није било као у њеног мужа преображено, као што се преображава у праведника и мученика, него се видело на њојзи, где презире људе и где се жури, да остави живот.

Кад је пала краљичина глава брујало је и опет: Да живи република! Револуција је мислила, да је освећена, а овамо је била само поругана. Крв те жене окаљала је славу револуције, а слободу није већма учврстила. У осталом у Паризу то уморство није никаквог утиска учинило. Јавно је мњење било равнодушно. Погубљење краљице и туђинке посред народа, који је примио, није пробудило у народу грижу савести, нити му се срца коснуло.

*

Тако је погинула краљица, која беше лaкомислена у срећи, узвишена у несрећи, неустрашива на губилишту. Некад идол на двору, дуго време љубимица, доцније слепа саветница краљевству, а после лична непријатељица револуцији. Те дане краљица није умела ни предвиђати, ни разумети, нити пак прихватити. Уточиште је себи тражила на двору, место у средини народа самог. Стога је народ обасуо свом мржњом, којом је краљевство мрзио. Својом лепотом и духом упливисала је на краља неограничено и тако га до пропасти довела. Била је више дражесна и опасна љубовца преживеле монархије, него ли краљица нове, а није је окружавао ни блесак старог краљевства: велештовање, ни блесак нове владавине: популарност. Знала је само очарати, завести и умрети. Опијена је била младошћу и лепотом својом, а по духу своме није темељита била. Све то извињава је, а величина одважности оплемењава је.

Повесница при успомени на ту женску може се само заплакати. Суза сажалења, то је оно, чиме се изриче пресуда над женском главом. Позвана од народа, да престо заузме,

није нашла ни гроба свога. У регистру судских упока на магдаленском гробљу може се читати: За сандук удовице Капе 7 франака. То је најзад била сума једног краљичи-

ног живота. Провиђење је веома речито, кад толиком раскошу и уживању дворском супротстави тако јадан број за упок.

(Наставиће се.)

Ж И С Т А К.

Књижевне белешке.

(„Стармали“) шаливо-забавни лист под уредништвом З. Ј. Јовановића, намењен је „здравом и једром хумору и сатири, оној опробаној моћи, која кад се савесно, беспристрасно и момачки налери на све мане свога доба и нараштаја, никада шкодити, увек само хаснити може. Потреба овака листа доказана је. Уреднику је обећана сарадња многих наших омиљеника на пољу шале и хумора“. (Са прилика, које сада нису послешне издавању дечијега листа „Радована“ одвојено је издавање „Стармалог“ од „Радована“.) „Стармали“ ће излазити двапут на месец, на табак и по у формату „Илустроване ратне кронике“ и то 10-ог и 25-ог сваког месеца, са илустрацијама. Цена је листу за јуни, јули, август и септембар 1 фор. 34 н. или до краја ове године 2 фор. 34 н. Стајаће до одзива публике, хоће ли „Стармали“ и чешће излазити, што би у интересу општем свакако било пожелано. Надамо се, да ће се наш свет овом подужећу свестрано одазвати.

(У Русији) у Петрограду излази од почетка ове године нов историјски часопис под насловом „Историческаја библиотека“. На часопису раде знаменити руски историци Полајев, Голубов и Соловјев.

Различности.

(Зашто је тако мало младожења?) На то питање одговара један подлистичар овако: Све се више туже очеви и матере, да своје ћери не могу удати. Је ли чудо? Одговор. Није. Наше девојке — госпођице — удале се од оног што је у истини женско, оне не перу, не трају, не крпе, не кухају. Постале су лутке са ушнираним струковима, са ципелама као на штудла, са неприродном фризуром као „пинчерли“. Непомисљају како ће свом мужу живот олакшати, улепшати, појефтинити, него само, како ће, кад се удоме, све моде проживети, и тад као удате сваку слободу уживати. То је жалосно, али је — тако. То се мора друкчије окренути. Девојке се морају повратити простоти. Морају се опет одевати природно, укусно, али просто; несмеју се плашити, ако умоче руке у воду, — да ће им огрубити, или ако крај огњишта постоје, да ће их опалити; морају одагнати све моде, које им само руже племенита лица и сматрати као своју највећу славу, ако знају кућу водити. Морају све женске послове знати, да буду тако оружане против нужде, ако их ова снађе смрћу оца им или мужа. Радите тако, па ево младожења. Као пример, да добро и корисно васпитање у овом реалном времену и у вишим и највишим круговима налази одзива, може послужити начин, којим немачки цар, велика херцегинја баденска, своју ћер даје васпитати.

(Два механична чуда.) Из Париза пише се ово: У одељењу француских сајдија имаде два вештачка дела, ко-

јима је тешко равна наћи, и где се силан свет скупља, да чудо гледи. Типе, које одпевају по целу једну песму, кад избија четврт, пола ил' читав сахат, то данас није већ више никаква новост. Тога на париској изложби имаде вазда и заслужило би најље, да нема она два чуда механична, која искључиво занимају. То су два обична сата. На једном седи малена, красно обучена Гркиња, која на колону држи „вергл“, којег један дечко подржава. Кад избије сат, „вергл“ засвира какву мелодију, на пр. карневал мљетачки, а дечко својом главом прати ту мелодију по такту. На левом рамену Гркиње направљена је шарена тичица. Чим се свршила свирка, одма почне тича својим гласом да пева исту мелодију, а Гркиња опет преузме, да махањем главе такт даје. — Други је механизам још чудноватији. Горе на сату је мали опсенар у шареном руху за једним златним столом. С десна су на једном тањиру три велика сребрна звона. Кад сат избије, опсенар устане, па рукама маше и приправља гледаоце на вештачко дело. Подигне једно звоно, па га празног покаже публици, узме друго и обадва метне на сто. Одма за тим подигне их и под сваким лежи једно златно јаје, које час нестане, час се опет појави. Час су оба јајета под једним звоном, час их нестане, час се створе из њих три, четири. Опсенар узме треће звоно, метне га на сто, подигне га, а под њим лежи кугла од туча. Кугла се та распукне као јаје, а из ње искочи мала тича, дугачка као нокат на прсту, па ти запева танко, гласовито. У тренутку за тим нестане чари, мали се опсенар дубоко поклони, па опет селне мирно и достојанствено за свој сточић.

(Један ратоборни говор) незнамо само, да ли у Мађарској држан, гласи овако: „Моји драги суграђани! Или — или!“ „Ил' ће непријатељи овамо доћи, ил' неће! Ми морамо као патриоте радити. Дођу ли овамо, то ћемо се предати; не дођу ли пак, то ћемо се бранити до последње капљи крви!“

(Академик Бунгаловски) прорачунао је, да се становништво у Русији сваке године множи са 1,33 проц. Тако је било у Русији год. 1868. 83,255,098 становника, а год. 1878 95.017,431 стан. Ако се овом броју додаду још становници Кулце са 114,337; Аму-Дарје са 220,000 Саревшанског са 200.000; и Фергана са 800,000 становника, то их има у руској држави свега 96,351,775 становника.

(Из француске скупштине). Посланик Ларош-Жубер, први комик у француској посланичкој кући, донео је овај предлог: „Чл. I. Сваки Француз, који је већ 26 година стар, губи своје изборно право од 31. декембра предидуће године све до своје 40. године живота, догод се неби оженио. Чл. II. Изузимају се само слуге католичког култуса и она лица, која су тако болесна, да тиме могу оправдати своју намеру, да се никад не жене“.

„Завичај“ излази сваке недеље. — Претплата се шаље администрацији „Заставе“ и „Завичаја“.

Рукописи пак, који се односе на уређење листа уредништву „Завичаја“.

Цена је листу за непретплатнике „Заставе“: на год. 3 ф. (8 дин.) на по г. 1 ф. 50 нов. (4 д.) на четврт год. 80 нов. (2 д.)

„Српска народна задружна штампарија“ у Новом Саду.